

СТАНИСЛАВ ЛЕМ
САНАТОРИУМЪТ НА Д-Р
ВЛИПЕРДИУС

Част 6 от „Из спомените на Ийон Тихи“

Превод от полски: [Неизвестен], 1966

chitanka.info

Виновен за това беше зъболекарят, който ми постави металически коронки. Усмихнах се на продавачката от павилиона, а тя ме взе за робот. Убедих се в това едва в метрото, когато разгърнах вестника. Беше „Безлюден вестник“. Не изпитвам слабост към него, но не защото имам някакви антиелектрични предразсъдъци, а защото редакцията прекалено гледа да угоди на вкуса на читателите. Цялата първа страница се заемаше от сантименталната история за някакъв математик, който се влюбил в електронна машина. На таблицата за умножение все още някак си се държал, но когато стигнал до решаването на нелинейни уравнения от n -та степен, започнал страстно да прегръща клавишите ѝ, повтаряйки: „Скъпа моя, никога няма да те напусна!“ Отвратен от безвкусицата на разказа, надникнах в отдела „Из живота на обществото“, но там монотонно се изброяваше само кой, кога и с кого е конструирал потомство.

В началото на литературната колона стоеше стихотворение, започваща така:

*Що за робот млад и хубав
и що за работка!
Тя му от стомната дава пентоди,
а той ней — щепсел с намотка.*

Това странно ми напомняше познати от някъде стихове, но не можех да си спомня автора. Имаше и вицове от съмнително качество, на тема хора, за гномистите (специалисти по джуджета), за произхода на джуджетата от пещерния джудж и тем подобни бълнувания. Понеже имах още половин час път, започнах да преглеждам дребните обяви — както е известно, и в евтиния вестник те често са интересни. Но и тук ме чакаше разочарование. Някой искаше да отстъпи сервобрат си, друг преподаваше космонавтика чрез кореспонденция, трети обявяваше, че разбива атомно ядро веднага на място. Сгънах вестника, за да го изхвърля и в тоя миг погледът ми падна на голяма обява в рамка: „Институт на д-р Влипердиус — лечение на нервни и психически болести“.

Трябва да призная, че проблемите на електричната лудост винаги са ме привличали. Помислих си, че посещението на подобен

санаториум би могло да ми донесе не малка полза. Не познавах лично Влипердиус, но това име не ми беше чуждо — бях чувал за него от проф. Тарантога. Свикнал съм да осъществявам хрумванията си веднага. След като се върнах у дома, телефонирах в санаториума. Д-р Влипердиус отначало възрази, но когато се позовах на общия ни познат Тарантога, омекна. Помолих да ме приеме на другия ден, защото беше неделя и преди обед имах много свободно време. Малко след закуска потеглих към предградието, където в една местност, прочута с малките си езера, се намираше психиатричният санаториум, живописно разположен в стар парк. Влипердиус — така ми казаха — ме чакаше в кабинета си. Постройката преливаше от слънце, защото стените ѝ бяха според модата от алуминий и стъкло. На таваните се виждаха цветни пана с играещи роботи. Тази болница не би могла да се нарече тъжна: от невидимите зали долиташе музика, а като минавах през хола, забелязах китайски ребуси, цветни албуми и скулптура, представляваща смел акт на работка.

Докторът не мръдна от мястото си зад обширното бюро, но ми оказа голяма любезност: както разбрах, беше чел и знаеше не един от моите пътеписи. Без съмнение беше малко старомоден не само в маниерите си, защото съвсем старовремски бе прикован за пода като някакъв архаичен Ениак. Може би не съм овладял учудването си, виждайки железните му крака, защото той каза, смеейки се:

— Знаете ли, така съм отдаден на работата си, на пациентите, че не чувствавам ни най-малка нужда да напускам института.

Зная колко са чувствителни психиатрите на тема специалност, а също и как ги засяга държанието на обикновения човек, който търси да открие екзотичност и чудовищност в лудостта и затова много внимателно изложих молбата си. Докторът се изкашля, замисли се, увеличи анодното си напрежение и каза:

— Ако толкова държите на това... но мисля, че ще се разочаровате. Днес вече няма луди работи, г-н Тихи, това са стари неща. Прилагаме модерна терапия. Методите на миналия век — нагряване на проводниците, за да се размекне главната тръба, употребата на дросели и други уреди за мъчения — принадлежат вече на историята на медицината. Хм. Как бих могъл да ви го демонстрирам най-добре? Можете просто да идете в парка и там непосредствено да се запознаете с нашите пациенти. Това са лица, извънредно

чувствителни и културни. Надявам се, че всяко отвращение, хм, всякакъв безразсъден страх пред дребните отклонения са ви чужди?...

Успокоих го, че е точно така, след което Влипердиус се извини, че, уви, не може да ме придружи по време на разходката, показва ми пътя и ме помоли да се отбия при него на връщане.

Слязох по стълбите, минах през широката веранда и се намерих на покрита с едър чакъл площадка. Наоколо се разстилаше парк с цветни лехи и палми. В далечината, по езерцето, плуваше малко ято лебеди, едни от пациентите ги хранеха, други играеха шах по цветните пейки или приятелски разговаряха. Вървах си бавно, когато някой ме извика по име. Обърнах се и заставах лице срещу лице с един съвсем непознат индивид.

— Тихи, вие ли сте?! — повтори това лице, подавайки ми ръка. Стиснах я, напразно мъчейки се да си припомня кой ли може да е той?

— Виждам, че не ме познавате. Аз съм Пролапс... работех в „Космически алманах“...

— Ах, наистина, извинете! — промълвих аз. Естествено, това беше Пролапс, почтеният линотип, който беше отпечатал почти всичките ми книги. Много го ценях, той беше действително безпогрешен. Хвана ме приятелски под ръка и тръгнахме по сенчестата алея. Петната светлина и сянка оживяваха спокойното лице на другаря ми. Говорихме дълго за новостите в книгоиздаването; той се изразяваше както винаги точно, с характерната си проникателност, беше в отлична интелектуална форма. Не забелязах в него нито следа от ненормалност. Но когато стигнахме до една малка беседка и седнахме на каменната скамейка, той понижи гласа си до поверителен шепот и ме запита:

— Но какво правите тук в същност?... И вас ли са ви подменили?

— Знаете ли, дойдох тука по собствено желание, защото...

— Ясно! Аз също! — пресече ме той. — Когато ми се случи това, обърнах се отначало към полицията, но веднага разбрах колко съм сглупил. Едни познати ми препоръчаха Влипердиус. Той се отнесе към моя въпрос съвсем иначе! Сега той търси и съм сигурен, че скоро ще го намери.

— Извинете, какво? — запитах.

— Как какво? Тялото ми!

— Аха... да — кимнах аз няколко пъти с глава, като се стараех да прикрия изненадата си. Но Пролапс нищо не забеляза.

— Помня отлично този ден, 26 юни — говореше той, помрачнял. — Когато сяхах на масата, за да прочета вестника, издрънчах. Обърнах внимание на това — сам ми кажете, кой човек дрънчи като сяда! Пипам краката си — странно твърди, ръцете — също, почуках се и изведнъж разбрах, че са ме сменили! Някой беше си позволил безсъвестна фалшификация. Започнах да търся по цялото жилище — нито следа, трябва да са го изнесли тайно през нощта...

— Тоест... какво са изнесли?

— Нали вече ви казах! Тялото ми, истинското ми тяло, защото виждате, че това — почука се той по гърдите така, че те звъннаха — е изкуствено.

— Ах, наистина! Не разбрах... ясно...

— Вас да не би също?... — запита той с известна надежда в гласа. Изведнъж хвана ръката ми и така я удари в каменната плоча на масата, до която стояхме, че аз изохках. Той я пусна разочарован.

— Извинете, струваше ми се, че блести.

Разбрах вече, че се смята за човек, на когото е откраднато тялото и понеже обикновено болните много обичат да имат около себе си другари по нещастие, се надяваше, че и на мен ми се е случило същото.

Разтрих под масата ударената си ръка, като се стараех да сменя темата на разговора, но той започна с удоволствие и умиление да описва чара на бившето си тяло, много говореше за русия си бретон, като че ли действително го е притежавал, за атлазените си бузи, дори за хремата си. Не знаех как да се откача от него, защото се чувствавах все по-глупаво. Но Пролапс сам ме избави от неловкото положение, защото внезапно се изправи и извика:

— „О, струва ми се, че там върви *то!*“ — и се затича през тревата след някакъв неясен силует.

Седях още, потънал в мисли, когато някой се обади зад гърба ми:

— Извинете, може ли?

— Но моля ви се... — отговорих аз.

Новодошлият седна и ме обгърна с неподвижен поглед, като че ли искаше да ме хипнотизира. Той дълго се визира в лицето и ръцете ми с израз на нарастваща тъга. Накрая ме погледна дълбоко в очите с

такова безмерно съжаление, а същевременно и с такава нежност, че се обърках. Не знаех какво трябва да означава това. Мълчанието между нас растеше, стараех се да го прекъсна, но не можех да намеря никакво неутрално изречение, за да започна разговор, защото погледът му изразяваше вече твърде много и едновременно с това твърде малко.

— Бедничкият — каза той тихо, с неизразимо умиление в гласа, — как ти съчувствувам...

— Понеже когато... знаете ли... в действителност — започнах, за да се отделия с някакви думи от неразбраното прекомерно съжаление, с което той ме обгради.

— Моля, не говори нищо, аз всичко разбирам. Повече, отколкото мислиш. Знам и това, че ме мислиш за луд.

— Но откъде накъде! — помъчих се да се противопоставя, но той ме прекъсна с решителен жест.

— В известен смисъл аз съм луд — каза той почти величествено — като Галилей, като Нютон и Джордано Бруно. Ако възгледите ми бяха само логични... ба! Но най-важното са чувствата! Как те съжالياвам, жертва на Вселената! Що за нещастие е това да живееш, що за капан без изход...

— Действително, животът е понякога пълен с грижи — започнах аз бързо, тъй като най-сетне бях намерил някаква опорна точка. — И все пак като явление отчасти естествено...

— Ето ти! — закова той последната ми дума — естествено! Има ли нещо по-долнокачествено от природата! Учените и философите винаги са се опитвали да обяснят природата... Нещастници!... Тя фактически трябва да се премахне!

— Изцяло?!... — попитах аз, въпреки желанието си, зашеметен от толкова радикалното разглеждане на нещата.

— Само така! — отговори той категорично. — Моля те, погледни това. — Деликатно вдигна дланта ми, като някаква гъсеница, заслужаваща да бъде гледана, но заедно с това отвратителна (той се стараеше да обуздае това отвращение) и като я държеше помежду ни като рядък екземпляр, говореше тихо, но настойчиво:

— Колко е воднисто... рядко тесто... мочурище... белтъчини, ах тези белтъчини... Сирене, движещо се известно време... мислец млечен продукт — трагичен продукт на млекарско недоразумение, ходеща нещо си...

— Извинете, но...

Той не обръщаше ни най-малко внимание на моите думи. Скрих бързо под масата ръката си, която той пусна, като че ли не беше в състояние да понася по-дълго нейния допир, а вместо това сложи ръка на главата ми. Беше страшно тежка.

— Как може! Как може да се произвежда нещо такова! — повтаряше той, увеличавайки натиска върху черепа ми, така че почувствувах болка, но не смеех да протестирам — някакви си подутини, дупчици... карфиолчета — с желязно докосване той опипваше носа и ушите ми — и това трябва да е разумно същества? Позор! Позор, казвам ви! Заслужава ли уважение природата, която след 4 милиарда години създава *нещо такова*!?

Тук той отблъсна главата ми така, че тя се разлюля и видях звезди по пладне.

— Дайте ми един единствен милиард и ще видите какво ще създам!

— Сигурно несъвършенството на биологичната еволюция... — започнах аз, но той не ми даде да взема думата.

— Несъвършенство!? — изхриптя той. — Отпадък! Недоброкачествена стока! Абсолютен брак! Когато не можеш да правиш нещо както трябва, не трябва изобщо да го правиш!

— Не бих искал да оправдавам никого — подхвърлих бързо аз, — но Природата е правила, както знаете, от това, което е имала на разположение. В първобитния океан...

— Е плувал боклук!! — завърши той тъй високо, че чак потреперих. — Не е ли така? Избухнала звезда, били създадени планети, а от отпадъците, които за нищо не стават, от отломките и остатъците е произлязъл животът! Стига! Стига с тия издути слънца, идиотски галактики и одушевена слуз. Стига!

— Все пак атомите... — започнах аз. Не ми позволи да довърша. Видях вече санитарите, които се приближаваха по полянката; привлекли ги бяха виковете на моя събеседник.

— По дяволите атомите! — изкрещя той.

Сграбчиха го от двете страни под мишниците. Позволи да го вдигнат, но, гледайки ме — той вървеше с тила напред като рак — викаше така, че кънтеше целият парк:

— Трябва да се деволюира! Чуваш ли, бледна колоидна супо?! Вместо открития трябва да се правят закрития, трябва да се закрива все повече и повече, за да не остане нищо, лепило такова, закачено на кости! Така трябва! Само чрез регрес към прогрес! Да се отменя! Да се върви назад! Да се премахва! Природата — долу! Долу Природата!

Неговите отслабващи викове идваха до мен все по-отдалеч и по-отдалеч и отново бръмченето на пчелите и благоуханието на цветята изпълниха тишината на прекрасното пладнe. Помислих, че все пак д-р Влипердиус беше преувеличил, когато говореше за изчезването на лудите работи. Явно, новите терапевтични методи не винаги имаха резултати. Все пак самото преживяване, изслушаният преди малко разюздан пасквил срещу природата според мен си струват няколко синини и цицината на главата. Научих по-късно, че този робот, бивш анализатор на хармоничните редове на Фурие, е създал собствена теория на битието, която се гради върху натрупването на открития от цивилизацията, докато се стигне до такъв техен излишък, че няма друг изход освен поредното им закриване. Така, след пълното извършване на това дело няма място не само за цивилизацията, но и за Космоса, който я е създал. Настъпва тотална прогресивна ликвидация и целият цикъл започва отново. Сам той се смятал за пророк на втората, закриващата фаза на развитието. Затворили го в санаториума на Влипердиус по искане на семейството му, когато от разглобяване на близки и познати, преминал към демонтиране на трети лица.

Напуснах беседката и известно време гледах лебедите. До мен някакъв чудак им хвърляше накъсани парченца тел. Казах му, че лебедите не ядат това.

— Не държа да го ядат — отговори той, като продължи дейността си.

— Но биха могли да се задавят, жалко ще е — отговорих.

— Няма да се задавят, защото телта потъва. По-тежка е от водата — поясни той, делово.

— Тогава защо я хвърляте?

— Защото обичам да храня лебедите.

Темата се изчерпи. Когато се отдалечихме от езерцето, завърза се разговор. Оказа се, че съм имал работа с прочутия философ, създателя на онтологията на несъществуването, иначе на неонтологията, продължителя на делото на Горгий от Леонтина, проф. Урлипан.

Професорът надълго и нашироко ми разправи за най-новото развитие на теорията си. Според него не съществува нищо, дори той самият. Несъществуването на битието е свършено индивидуално. Фактите на привидното съществуване на този или онзи нямат ни най-малко значение, понеже разсъждението, съобразно с бръснача на Окхам протича така: привидно съществува явното, т.е. реалността и сънят. Но хипотезата за явното не е задължителна. Следователно, съществува сънят, а сънят изисква сънуващ. От тук постулирането на някого, който сънува, е отново незадължителна хипотеза, защото понякога се случва в съня човек да сънува друг сън. Оттук, всичко е сън, който се присънва на следващия сън и тъй до безкрайност. Понеже — и това е най-важният пункт — всеки следващ сън е по-малко реален от предишния, сънят граничи непосредствено с реалността, затова пък сънят, сънуван през сън граничи с нея посредством сън, третият по ред посредством два съня и т.н., следователно границата на този ред е нула. Ergo, в последната инстанция не съществува никой — нула; ergo, съществува само несъществуването, т.е. няма нищо. Съвършената точност на извода ме възхити. Не разбирах само защо проф. Урлипан се намира в това място. Оказа се, че нещастният философ полудял — той сам ми призна това. Неговата лудост се състоеше в това, че сам престанал да вярва в своята доктрина и имало минути, в които му се струвало, че все пак малко съществува. Д-р Влипердиус трябвало да го излекува от това заблуждение.

След това посетих болничните отделения. Запознах се с една старовремска изчислителна машина, която страдеше от старческа немощ и не можеше да изброи десетте божи заповеди. Бях и в отдела на електростениците, където лекуваха идеи-фикс. Асистентът на Влипердиус, който ме придружаваше, ми разправи, че в санаториума пребивавал неотдавна един свещеник-робот, който имал намерение да основе орден на Кибериците, но положението му толкова се подобрило под действие на терапията с шокове, че се върнал към своето действително занимание — обработка на банкови баланси. Когато вече се връщах с младия асистент, срещнах в коридора един болен, който влачеше след себе си тежко натоварена количка. Той представляваше чудновата гледка, понеже всичките му части бяха съединени с въженца.

— Нямате ли случайно чукче? — запита ме той.

— Не.

— Жалко. Боли ме глава.

Започна разговор с мен. Това беше робот-хипохондрик. На скърцащата количка взеше пълен комплект резервни части. След 10 минути вече знаех как го върти кръста по време на буря, как целият изтръпва, когато се натъкне на телевизор и как му се привиждат искри, когато някой наблизо глади котка. Всичко беше доста монотонно, затова бързо го напуснах и тръгнах към директора на санаториума. Той, обаче, беше зает и затова помолих неговата секретарка да му предаде моите уважения и си отидох в къщи.

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
6/1966 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.